

Handelshögskolan vid Göteborgs Universitet

Affärsjuridik och Innovationsrätt I, 30 HP

Juridiska Institutionen

Bolagsrättslig argumentation i praktiken

EN ANALYS FÖR DEN PRAKTISERADE JURISTEN

ARTA EKMAN OCH OLIVER MARTENS

UNIVERSITY OF GOTHENBURG
SCHOOL OF BUSINESS, ECONOMICS AND LAW

Innehållsförteckning

1	INLEDNING.....	2
2	ARGUMENTATIONSMÖNSTER.....	3
3	HIERARKISKT STÖD OCH STRIKT TILLÄMPNING - FÖRSVAR AV FORMELLA PRINCIPER.....	4
3.1	POTENTIAL ATT NÅ FRAMGÅNG GIVET SÅDANT SOM RETORISKA ASPEKTER	4
3.2	HUR KARAKTERISTISKA ARGUMENTEN ÄR FÖR BOLAGSRÄTTEN.....	5
3.3	FÖRANKRING I REFERENSMATERIAL.....	6
4	ANALOGIER, SYFTESRESONEMANG OCH SUBSTANS ÖVER FORM - TELEOLOGISK ANGREPPSVINKEL.....	8
4.1	POTENTIAL ATT NÅ FRAMGÅNG GIVET SÅDANT SOM RETORISKA ASPEKTER	9
4.2	HUR KARAKTERISTISKA ARGUMENTEN ÄR FÖR BOLAGSRÄTTEN.....	10
4.3	FÖRANKRING I REFERENSMATERIAL.....	11
5	SUBJEKTPERSPEKTIV, ETT RELATIONSBASERAT ARGUMENTATIONSMÖNSTER.....	12
5.1	POTENTIAL ATT NÅ FRAMGÅNG GIVET SÅDANT SOM RETORISKA ASPEKTER	13
5.2	HUR KARAKTERISTISKA ARGUMENTEN ÄR FÖR BOLAGSRÄTTEN.....	13
5.3	FÖRANKRING I REFERENSMATERIAL.....	14
6	AVSLUTNING: RÄTTENS SPRÅK SOM SPEGEL AV JURISTENS METOD	15
6.1	REKOMMENDATIONER: SÅ ANVÄNDER DU DE TRE MÖNSTREN I PRAKTIKEN	15
6.2	KÄRNKOMPETENS, STRATEGI OCH PROFESSIONELLT ANSVAR.....	16
7	KÄLLFÖRTECKNING	17

1 Inledning

Bolagsrättens tillämpning vilar inte enbart på lagtext och praxis utan i hög grad på hur jurister argumenterar. I varje förhandling, yttrande och rättslig analys formas rätten genom språk – genom val av auktoriteter, analogier och perspektiv. Att förstå dessa mönster är centralt för den som verkar inom affärsjuridiken, där gränsen mellan tolkning och strategi ofta är tunn.

Detta PM belyser hur juridisk argumentation tar form i praktiken. Vår analys bygger på systematiska observationer av muntliga diskussioner rörande komplexa bolagsrättsliga praktikfall, där tydliga mönster framträder i hur rättsliga ståndpunkter byggs upp, förankras och försvaras. Genom att förstå dessa mönster kan du som kollega aktivt träna på att förfina din argumentation, att känna igen motpartens strategier, deras utgångspunkter och de ramar de verkar inom. På så sätt utvecklas förmågan att argumentera med skärpa, precision och medvetenhet, samt att tänka konstruktivt när det krävs.

De praktikfall som analyserades rörde centrala bolagsrättsliga konflikter, däribland: Hembud och indirekta förvärv (Seminarium 2), Sakrättsligt skydd vid vissa aktieöverlåtelser (Seminarium 3), samt Beredning, information och lösmynsta styrelseledamöter (Seminarium 4). Genom analys av parternas resonemang identifierades tre dominerande mönster i hur juridiska positioner konstruerades och legitimerades:

- Hierarkiskt stöd och strikt tillämpning
- Analogier, syftesonemang och substans över form
- Subjektperspektivet – det relationsbaserade mönstret

Syftet med detta PM är att synliggöra de argumentationsstrategier som präglar bolagsrätten, inte bara för att uppnå önskade resultat utan också för att förstå vårt professionella ansvar. Att navigera i bolagsrätten kräver att man kan förhålla sig kritiskt och konstruktivt till regleringen. Vårt fokus ligger på att förstå hur olika argumentationsmönster skapar legitimitet och övertygelse, och hur juristen kan använda dessa mönster till sin fördel för att inte bara lösa problem, utan aktivt bidra med nytt perspektiv och bilda rättsutvecklingen.

De följande avsnitten analyserar de tre mönstren utifrån deras retoriska styrka, deras karaktär och särdrag inom bolagsrätten, samt deras förankring i referensmaterial och hur du kan använda detta till din fördel.

Dessa analyskriterier har gjort det möjligt att identifiera tre återkommande mönster som präglar hur jurister resonerar, förankrar sina slutsatser och navigerar mellan form och syfte. Tillsammans illustrerar de olika sätt att bygga juridisk legitimitet: genom auktoritet, genom ändamålsinriktad tolkning och genom relationella perspektiv.

2 Argumentationsmönster

Bolagsrättslig argumentation präglas av en kombination av rättslig metod, retorik och strategiskt tänkande. I praktiken formas juridisk övertygelse inte bara av vilket rättsligt material som åberopas, utan också av hur juristen strukturerar och presenterar sina skäl. De mönster som uppstår i detta samspel avslöjar mycket om hur jurister tolkar, försvarar och utvecklar rätten inom affärsjuridiska sammanhang.

De argumentationsmönster som identifierats i denna studie återkommer i varierande form men kan samlas i tre huvudkategorier. Den första bygger på hierarkiskt stöd och strikt tillämpning, där rättens formella struktur ges företräde. Den andra kännetecknas av analogier och syftesonemang, där juristen söker lösningar utifrån systematik och ändamål snarare än ordalydelse. Den tredje utgår från ett subjektsperspektiv, där fokus ligger på relationer och intressebalanser mellan bolagsrättens aktörer.

Tillsammans speglar dessa mönster tre olika sätt att skapa rättslig legitimitet, genom auktoritet, genom funktion och genom perspektiv. I de följande avsnitten analyseras vart och ett av dessa mönster i tur och ordning.

3 Hierarkiskt stöd och strikt tillämpning - försvar av formella principer.

Ett återkommande drag i de observerade framställningarna var användningen av auktoritetsargument. Grupperna inledde ofta med att hänvisa till en rättskälla eller institution som i sig skulle bära övertygelsekraft, lagtext, prejudikat, doktrin eller till och med den egna publikens gemensamma kunskap, formulerad som ”som vi alla vet”. Genom att åberopa auktoriteter etablerades en inledande legitimitet och en uppfattning om juridisk säkerhet.

I flera fall framhölls bolagsordningen som den främsta auktoriteten. Den åberopades som ett dokument som både representerar aktieägarnas konsensus och utgör ett normativt ramverk med lagstöd. Bolagsordningen har en särställning i förhållande till andra avtal genom sina formkrav, den offentliga registreringen hos Bolagsverket och de kvalificerade procedurer som krävs för ändring. Dessa faktorer ger den en unik rättslig auktoritet, vilket gör det naturligt att den används som ett centralt stöd i bolagsrättslig argumentation. Samtidigt innebär denna auktoritet ett ansvar, den som åberopar bolagsordningen – särskilt i situationer som inte uttryckligen regleras, varken av bolagsordningen eller i aktiebolagslagen – måste kunna påvisa varför dess lydelse bör tillmätas avgörande betydelse framför aktuell lagstiftning och gällande praxis i den aktuella situationen.

3.1 Potential att nå framgång givet sådant som retoriska aspekter

Auktoritetsargumentation har i regel hög retorisk genomslagskraft. Den vilar på rättskällor som i sig är normativa, vilket gör att en hänvisning till lagtext, praxis eller doktrin omedelbart signalerar juridisk stringens och förtroende. Att inleda sin argumentationslinje med ett tydligt rättsligt stöd kan därför skapa en känsla av stabilitet och legitimitet i framställningen.

I den svenska rättsordningen är auktoritetens kraft inte godtycklig. Den bygger på en etablerad arbetsdelning där lagstiftaren sätter ramarna, domstolarna tolkar och utvecklar rätten, och doktrinen analyserar och systematiserar. Den som hänvisar till dessa institutioner drar därför nytta av ett systemiskt förtroendekapital, ett slags juridisk infrastruktur för övertygelse.

Även bolagsordningen kan fylla denna funktion. Den vilar på flera rättsliga och principiella grunder, den uttrycker avtalsfriheten inom lagens ram, utgör det centrala konsensusdokumentet mellan aktieägarna och bidrar till rättssäkerheten genom sin offentliga registrering och de kvalificerade beslutsreglerna vid ändring. Den kan därför uppfattas som en förlängning av själva bolagets identitet, en intern norm som samtidigt har extern rättsverkan.

Samtidigt finns det tydliga begränsningar. Det höga ändringskravet innebär att bolagsordningen ibland blir inaktuell i förhållande till ägarkretsens vilja eller verksamhetens

behov.¹ En alltför strikt formell tillämpning kan dessutom urholka syftet med en klausul, särskilt i situationer där parterna försöker kringgå dess materiella innebörd genom konstruktioner. Här aktualiseras ett teleologiskt synsätt, substans måste ibland ges företräde framför form för att undvika resultat som strider mot klausulens ändamål.² Dessutom måste bolagsordningen balanseras mot andra rättsliga principer, särskilt generalklausulerna och likabehandlingsprincipen. Dessa regler fungerar som en materiell spärr mot orimliga eller otillbörliga konsekvenser, även när bolagsordningens ordalydelse pekar i en annan riktning.³

Mot denna bakgrund når auktoritetsargument störst framgång när de kombineras med en tolkning som visar varför auktoriteten leder till just den slutsats som framförs. Det handlar om att förena formell styrka med materiell reflektion. Den som förmår göra detta, snarare än att gömma sig bakom uttryck som ”som vi alla vet” framstår inte bara som kunnig, utan också som analytiskt trovärdig.

3.2 Hur karakteristiska argumenten är för bolagsrätten

Referenser till lagtext, praxis och doktrin är ett genomgående drag i all juridisk argumentation.

Enligt Almlöf och Östberg ska analoga tillämpningar användas restriktivt i ett ”så pass detaljerat regelverk som aktiebolagslagen”.⁴ I deras analys har HD varit särskilt återhållsam med denna typ av argumentation, men inte stängt dörrarna helt. Detta stödjer faktum att det förekommer i den verksamma juristens verktygslåda i alla fall sådan utsträckning att det når goda resultat i HD.

De utgör fundamentet i den rättskällehierarki som formar svensk rätt och därför även bolagsrätten. Som Rambergs kvantitativa analys av Högsta domstolens domar visar förekommer prejudikat i 63 % av domskälen, förarbeten i 62 %, lagrum i 51 % och doktrin i 50 %.⁵ Detta bekräftar att auktoritetsargument inte är något unikt för bolagsrätten, utan en central del av den juridiska metoden generellt.

Det som däremot utmärker den bolagsrättsliga argumentationen är vilken auktoritet som ges tyngst betydelse. Här intar bolagsordningen en särskild position. Den fungerar som ett konsensusdokument mellan aktieägarna men har, till skillnad från vanliga avtal, en offentlig och lagreglerad ställning (3 kap. 1–6 §§ ABL). Den kan endast ändras genom kvalificerad majoritet och blir giltig först efter registrering hos Bolagsverket, vilket ger den en semikonstitutionell funktion i bolaget. Den är både uttryck för avtalsfrihet och rättslig

¹ se t.ex. prop. 2004/05:85 s. 421 om skydd för minoriteten i ändringsprocessen

² jfr NJA 1971 s. 140 om hembudets ändamål

³ se Stattin, Kapital- och rösträttsskydd i aktiebolag, 2002, s. 189 ff.

⁴ Hanna Almlöf och Jessica Östberg, ‘Om rättsmissbruk i aktiebolagsrätten: Särskilt om minoritetsmissbruk (Del II av II)’ SvJT (preprint, 2024) <https://svjt.se/preprint/om-rattsmissbruk-i-aktiebolagsratten-del-ii-av-ii>.

⁵ Christina Ramberg, Avtalsrätten och rättskällorna — med passivitet som illustration, SVJT 2019 <https://svjt.se/svjt/2019/272>

begränsning av densamma. Därför blir det naturligt att bolagsjurister ofta återvänder till bolagsordningen som argumentativ utgångspunkt när intressen mellan bolagets organ står mot varandra.

Ett annat karaktärsdrag är den kommunikativa disciplin som förväntas i den professionella miljön. Argument som vänder sig till mottagarens ego eller bygger på självreferens till exempel uttryck som ”som vi alla vet” är ovanliga i praktisk juristkommunikation eftersom de saknar rättskälleförankring och underminerar ethos. Under seminarierna användes dock denna strategi frekvent, sannolikt som ett försök att skapa snabb samstämmighet i en presentations kontext där grundläggande begrepp ansågs självklara. I en professionell miljö skulle samma strategi riskera att uppfattas som retoriskt hierarkisk eller manipulativ.

Ett tydligt exempel som framfördes på andra seminariet var argumentation om det ekonomiska motivet bakom ett holdingbolag. Påståendet ”vi alla vet att detta holdingbolag har ett legitimt affärssyfte” framfördes med auktoritär ton, men utan underbyggnad.

Framställningen förutsatte ett gemensamt samförstånd snarare än att visa varför slutsatsen var rimlig. Det illustrerar en viktig lärdom: auktoritet är mest effektiv när den demonstreras genom analys – inte när den påstås.

Bolagsrättens argumentationskultur är därför dubbelbottnad: den är både formellt hierarkisk och kommunikativt krävande. Det är just i denna spänning mellan struktur och språk som juristen utvecklar sin förmåga att övertyga utan att dominera, och att förankra rättsliga ståndpunkter i ett system där både regler och relationer har betydelse.

3.3 Förankring i referensmaterial

Rättskällevärdet utgör den principiella grunden för all juridisk argumentation. Lag, förarbeten och praxis är de främsta auktoriteterna, och deras inbördes förhållande formar juristens metod. Under seminariediskussionerna blev det tydligt att dessa källor inte bara användes som stöd, utan som retoriska verktyg för att skapa legitimitet i resonemangen.

I det bolagsrättsliga sammanhanget intar bolagsordningen en särställning som delvis överskrider den klassiska rättskällehierarkin. Dess auktoritet härleds direkt från aktiebolagslagen (3 kap. 1–6 §§ ABL), som både föreskriver dess existens och reglerar dess formella bindning genom registrering. Därigenom fungerar bolagsordningen inte enbart som ett avtal mellan aktieägare, utan som ett normativt dokument vars rättsverkan vilar på lagens konstruktion. Den blir därmed en del av rättskällevärdets praktiska tillämpning inom associationsrätten.

De flesta grupper lyckades bygga sina argument på denna rättskälleförankring. Hänvisningar till 4 kap. 7 § ABL om hembud eller till praxis som NJA 1971 s. 140 visade en medvetenhet om hur auktoritet används för att skapa juridisk trovärdighet. Men kontrasten var tydlig mot vissa framställningar som lutade sig mot vaga påståenden utan rättskällestöd – uttryck som ”det är ju uppenbart” eller ”vi vet ju alla” ersatte i praktiken analys med antaganden.

Sådana argument faller snabbt i ett professionellt sammanhang. De saknar förankring i det referensmaterial som utgör juristens verktygslåda och riskerar därför att underminera talarens ethos. En juridisk argumentation vinner inte tyngd genom retorisk självsäkerhet, utan genom visad metodisk förankring. Att förstå och respektera rättskällelärans hierarki är därför inte bara en fråga om korrekthet, det är ett uttryck för den juridiska yrkesrollen.

4 Analogier, syftesresonemang och substans över form - teleologisk angreppsvinkel

Detta angreppssätt kan beskrivas som motpolen till det hierarkiska stödet och den strikta tillämpningen av formella principer. I flera av seminarierna framträdde en tydlig tendens att dessa två metoder användes i kontrast till varandra – ofta som uttryck för de olika positioner som respektive sida intog. Den formella linjen byggde på en restriktiv tolkning av lagtextens ordalydelse, medan denna teleologiska argumentation betonade syfte, intressen och analogier för att överbrygga rättsliga oklarheter.

I de frågor som grupperna tog ställning till saknades ofta en entydig rättsregel, annars hade situationen inte kvalificerat som en oklar rättsfråga. Deltagarna tvingades därför söka vägledning i närliggande bestämmelser vars tillämpningsområde inte formellt var avsett för den aktuella situationen, men som ansågs funktionellt likvärdiga. Den gemensamma strategin blev att måla upp bakomliggande intressebilder och därefter dra paralleller till bestämmelser som hanterade motsvarande intressekonflikter.

Ett återkommande mönster var att grupperna arbetade systematiskt:

- Identifiera relevanta lagrum och deras ändamål,
- klassificera den aktuella rättsfrågan i termer av liknande intressen, och
- jämföra klassificeringarna för att visa att samma lösning borde gälla även här.

På så sätt kunde grupperna motivera en analog tillämpning av en regel utanför sitt direkta tillämpningsområde, ett sätt att fylla rättsliga luckor utan att bryta mot systemets struktur. Strategin visade tydligt hur jurister försöker kombinera systematik och pragmatism, att vara lojala mot rättens inre logik, men samtidigt anpassa den till verklighetens behov.

Ett konkret exempel uppstod i diskussionen om sakrättsligt skydd vid aktieöverlåtelse i kupongbolag utan aktiebrev. En grupp valde att klassificera aktier som en form av ”andel i ekonomisk förening” och drog därefter analogier till andelar i bostadsrättsföreningar och dödsbon. Genom att hänvisa till praxis kring hur dessa andelar hanteras kunde gruppen argumentera för att samma lösning borde gälla även i aktiebolag – eftersom samtliga handlar om ekonomiska intressen som behöver skyddas gentemot tredje man. På så vis användes klassificeringen som argument för en analog tillämpning, grundad på gemensamma drag snarare än formell ordalydelse.

En liknande kontrast mellan de två angreppssätten framträdde i seminarium 2 om hembud, där en strikt tolkning av 4 kap. 7 § ABL (form) ställdes mot argumentet att man borde se igenom holdingbolagskonstruktionen (substans/syfte) för att upprätthålla hembudsklausulens ändamål. Här blev det tydligt hur teleologisk argumentation kan användas för att försvara rättsreglernas funktion mot formella upplägg som riskerar att urholka deras materiella syfte.

Ur ett retoriskt perspektiv har detta angreppssätt hög potential att övertyga. Det bygger på att visa rättens inre koherens, att olika bestämmelser och lösningar tjänar ett gemensamt ändamål. Samtidigt finns risker, en för långtgående analogi kan uppfattas som rättsskapande snarare än tolkande, vilket väcker frågor om gränsen mellan juridisk argumentation och rättspolitik. Den skicklige juristen balanserar därför mellan kreativitet och metodtrogenhet, och använder analogin som ett broverk mellan struktur och syfte, inte som en genväg runt lagens ord.

Teleologiska resonemang representerar därmed en särskild form av juridisk hantverksskicklighet. De kräver att juristen identifierar vilka värden en regel ytterst ska skydda och därefter förmår omsätta dessa i en ny kontext. Genom detta perspektiv blir bolagsrätten inte ett slutet system av regler, utan ett verktyg för att upprätthålla rättens ändamålsenlighet i ett dynamiskt näringsliv.

4.1 Potential att nå framgång givet sådant som retoriska aspekter

Som retoriskt verktyg är analogin ett effektivt sätt att förmedla juridisk komplexitet. Genom att placera mottagaren i en bekant struktur kan talaren översätta det okända till något igenkännbart och därmed göra resonemanget mer tillgängligt. Till skillnad från den klassiska liknelsen har dock den juridiska analogin inte främst ett pedagogiskt syfte, utan ett normativt: att identifiera en befintlig regel eller princip som kan ge vägledning i en situation där uttrycklig reglering saknas.

Analogin fungerar därför som ett instrument för att låna legitimitet från existerande normer. Den som åberopar en analogi argumenterar i grunden för att likartade situationer bör behandlas lika och att den lösning som lagstiftaren redan valt för en liknande fråga även bör tillämpas här. Retoriskt är detta starkt, eftersom det bygger på rättsordningens egen logik och framstår som en förlängning av systemets struktur snarare än ett brott mot den.

För att en analogi ska bli övertygande krävs emellertid att juristen lyckas visa att likheterna mellan situationerna är relevanta, att det faktiskt rör sig om samma typ av intressekonflikt, och att lagstiftarens syfte med den befintliga regeln även gör sig gällande i det nya fallet. Ju tydligare dessa gemensamma drag kan identifieras, desto större blir den retoriska kraften.

Samtidigt finns uppenbara risker. Motparten kan alltid invända att om lagstiftaren hade avsett att reglera även denna situation, skulle den ha gjort det. Därmed kan analogin framstå som ett rättsskapande påstående snarare än en tolkning, vilket försvagar dess trovärdighet. Den kan också kritiserats som en efterhandskonstruktion, särskilt när det verkar som att parten försöker nå ett resultat som borde ha säkrats genom avtal snarare än tolkning.

För att undvika detta måste analogin förankras i syftresonemang och systemargumentation. Genom att visa hur den befintliga regeln uttrycker ett underliggande värde eller skyddsintresse som också finns i det nya fallet, kan juristen motivera analogin som en

konsekvent tillämpning av rättens ändamål. På så sätt blir analogin inte bara en språklig liknelse, utan ett bevis på rättens interna sammanhang, en form av argumentation som kombinerar logisk disciplin med kreativt juridiskt tänkande.

4.2 Hur karakteristiska argumenten är för bolagsrätten

Bolagsrätten är på många sätt ett välreglerat rättsområde. Aktiebolagslagen (ABL) är omfattande och detaljerad, men liksom inom andra delar av civilrätten kan lagstiftaren aldrig förutse alla situationer. Den skandinaviska funktionalismen har dessutom bidragit till att den civilrättsliga lagstiftningen ofta lämnar visst tolkningsutrymme, med avsikt att praxis och juridisk metod ska fylla dessa luckor.⁶ Av den anledningen blir analogier ett naturligt verktyg för den verksamma juristen när rättsreglerna inte ger ett entydigt svar.

Ett tydligt exempel finns i regleringen av aktier som finansiella instrument. Trots aktiens centrala roll i näringslivet är den relativt sparsamt reglerad i ABL. Därför används ofta skuldebrevslagens bestämmelser om löpande fordringar som analog grund för att fastställa rättsverkningar i samband med överlåtelser och borgenärsskydd. Denna konstruktion har etablerats som en standardanalog i svensk rättspraxis och visar hur bolagsjuridiken regelbundet hämtar struktur och begrepp från andra rättsområden för att bevara systematik och förutsebarhet.

Enligt Almlöf och Östberg bör analoga tillämpningar i ett ”så pass detaljerat regelverk som aktiebolagslagen” användas med försiktighet.⁷ Deras genomgång av Högsta domstolens praxis visar att domstolen varit återhållsam, men inte avvisande, till denna typ av argumentation. Analogier betraktas snarare som ett metodiskt undantag – men ett nödvändigt sådant – när lagtextens ordalydelse inte räcker till för att tillgodose rättens syfte.

Detta synsätt bekräftas av Christina Rambergs empiriska studie över förmögenhetsrättsliga domar i Högsta domstolen under perioden 2007–2014.⁸ Hon identifierade att 19 procent av avgörandena innehöll analog argumentation i domskälen. Även om studien omfattar hela förmögenhetsrätten, illustrerar den att den högsta rättsinstansen inte bara accepterar analogier, utan använder dem som ett legitimt sätt att förvalta rättens koherens när uttrycklig reglering saknas.

Detta visar att analogier, trots ABL:s detaljerade struktur förblir ett karaktäristiskt inslag i bolagsrättslig argumentation. De utgör ett sätt för juristen att agera inom systemets ramar men ändå främja rättens ändamål. Därmed blir analogin inte ett tecken på otydlighet, utan på

⁶ Stefan Lindskog, Aktiebolagslagen - En kommentar, kap 6 om aktier; jfr. Claes Martinson, ‘How Swedish Lawyers Think’

⁷ Hanna Almlöf och Jessica Östberg, ‘Om rättsmissbruk i aktiebolagsrätten: Särskilt om minoritetsmissbruk (Del II av II)’ SvJT (preprint, 2024) <https://svjt.se/preprint/om-rattsmisbruk-i-aktiebolagsratten-del-ii-av-ii>.

⁸ Christina Ramberg, ‘Avtalsrätten och rättskällorna – med passivitet som illustration’, SvJT 2019:272 (<https://svjt.se/svjt/2019/272>).

juridisk mognad: en metod att förlänga lagstiftarens vilja genom tolkning snarare än genom lagstiftning.

4.3 Förankring i referensmaterial

Analogiargument har en stark förankring i det juridiska referensmaterialet, särskilt i doktrin men även indirekt i lagstiftningens struktur. Den svenska rättsordningen, präglad av den skandinaviska funktionalismen, utgår från att lagstiftaren inte kan förutse eller reglera alla situationer. Rätten är därför konstruerad så att de verksamma juristerna förväntas fylla ut oklara områden med stöd i systematiska resonemang. Denna institutionaliserade tolkningsfrihet skapar i sig en legitimitet för att använda analogier som argumentativ metod.

Särskilt i doktrin framträder denna hållning tydligt. Många rättsvetare ser analogier som en förutsättning för rättens utveckling och som ett uttryck för dess interna koherens. Samtidigt råder det en bred enighet om att analogier måste användas med försiktighet. Ett alltför extensivt bruk riskerar att underminera rättens förutsebarhet och därigenom dess legitimitet. Balansen mellan kreativitet och metodtrogenhet blir därför avgörande, juristen ska inte skapa ny rätt, utan förvalta och utveckla den i linje med rättens syften.

Även lagstiftarens egen hållning stärker denna förankring. I förarbeten till moderniseringar av aktiebolagslagen (2005:551) har lagstiftaren återkommande erkänt att vissa frågor lämnas medvetet oreglerade, särskilt där rättsläget är beroende av praxis eller systematiska principer. Ett exempel är diskussionerna kring sakrättsligt skydd vid aktieöverlåtelser i kupongbolag, där valet mellan denuntiation och införelse i aktiebok lämnades öppet. Genom sådana medvetna luckor uppmuntras i praktiken en teleologisk metod, där jurister förväntas fylla systemet med innehåll genom analogier och ändamålsresonemang.

Denna struktur visar att analogin inte är en metod vid sidan av rätten, utan en del av dess arkitektur. Den fungerar som en mekanism som upprätthåller rättens sammanhang när lagtexten inte räcker till, och den får sin legitimitet genom att vara förankrad i rättskällelärans system och lagstiftarens avsikter.

5 Subjektperspektiv, ett relationsbaserat argumentationsmönster

Ett centralt drag i bolagsrätten är att regleringen måste hantera flera aktörer samtidigt, bolagsledning, ägare och borgenärer vars intressen ofta står i konflikt. Denna inbyggda spänning skapar inte bara juridiska gränsdragningar, utan även metodologiska skillnader i hur rättsregler tolkas och motiveras. Bolagsjuristen tenderar att identifiera sig med de organ som driver verksamheten, medan exempelvis krediträttaren utgår från borgenärernas perspektiv och därmed betonar skyddet för dem som saknar inflytande.

Seminariediskussionerna illustrerade tydligt hur dessa olika perspektiv formar argumentationen. Bolagsrättens interna konflikter, särskilt relationen mellan styrelse, VD och aktieägare hamnade i fokus, medan externa aktörer i regel behandlades som ansvariga för sina egna risker. Borgenärer och andra utomstående förväntas agera med undersökningsplikt och medvetet risktagande. Ur bolagsrättarens synvinkel ska lagstiftningen främst balansera makten inom bolaget, inte mellan bolaget och dess omvärld.

Den metodologiska hållningen bakom detta synsätt präglas av handlingsfrihet som norm. Så länge bolaget följer sin interna reglering och det inte finns uttryckliga lagbegränsningar, uppfattas det som fritt att agera. Denna negativt formulerade lagtolkning, där allt som inte är förbjudet är tillåtet förstärker bolagsrättens funktionalistiska drag. Krediträttaren, däremot, betonar behovet av borgenärsskydd och riskfördelning. Resultatet blir att de två perspektiven ofta talar förbi varandra tills intressekonflikten aktualiseras i praktiken, exempelvis vid tillämpningen av kapitalskyddsreglerna i 17–18 kap. ABL. Då synliggörs den underliggande motsättningen mellan ledningens frihet och borgenärernas skyddsbehov.

Seminarium 2 om hembud illustrerade denna spänning mellan interna och externa intressen. Där ställdes aktieägarnas önskan att behålla kontrollen över ägarkretsen mot principen om aktiers fria överlåtbarhet (4 kap. 7 § ABL). Argumentationen kretsade kring frågan vems intresse som skulle ges företräde, den sittande ägarkretsens skydd eller förvärvarens rätt till fri rörlighet. Ett annat exempel var seminarium 4 om lösmynta styrelseledamöter, där konflikten gällde informationsrätt och lojalitetsplikt. Ordföranden framhöll sekretess- och lojalitetsplikten som ett uttryck för skyldigheten att främja bolagets långsiktiga intresse, medan andra ledamöter betonade sin rätt till insyn och beslutsunderlag.

Dessa exempel visar hur utgångspunkten för tolkningen i hög grad påverkar hur en regel förstås och tillämpas. För bolagsjuristen blir fokus att värna ledningens handlingsutrymme, aktiers fria överlåtbarhet och skyddet mot personligt betalningsansvar. För krediträttaren ligger tyngdpunkten i stället på att bevara kapitalet, säkerställa likabehandling och skydda tredje man. De två perspektiven representerar alltså olika dimensioner av rättssäkerhet: den ena betonar bolagets funktionella frihet, den andra dess moraliska ansvar.

Det relationsbaserade mönstret visar därmed hur juridisk argumentation alltid är situations- och rollbunden. Juristen bär sitt perspektiv genom hela analysen, ofta omedvetet färgad av sin yrkesroll eller klientrelation. Att förstå dessa perspektiv är därför avgörande för att kunna tolka rättsreglerna konstruktivt och etiskt. Bolagsrätten blir i detta ljus inte bara ett regelverk om ansvarsfördelning, utan också en spegel av de sociala relationer och maktbalanser som juridiken ytterst är till för att reglera.

5.1 Potential att nå framgång givet sådant som retoriska aspekter

Ur ett retoriskt perspektiv framstår detta argumentationsmönster som särskilt beroende av mottagarens egna utgångspunkter och värderingar. Dess genomslagskraft ligger inte i argumentets logiska styrka, utan i dess förmåga att resonera i takt med mottagarens intressen. Ett påstående som uttrycker bolagsledningens perspektiv får därför ofta starkare fäste hos dem som själva bär ett företagsledande ansvar, medan samma resonemang kan mötas med skepsis av borgenärer eller aktieägare som ser världen genom en annan normativ lins.

Det relationsbaserade mönstret fungerar därmed på ett liknande sätt som politisk argumentation, där övertygelsen inte primärt uppstår genom bevisföring utan genom identifikation mellan talare och publik. Den som vill övertyga måste förstå mottagarens position, referensram och lojaliteter, och anpassa sitt språk därefter. I juridiska sammanhang innebär detta att framgångsrik argumentation ofta kräver att juristen förmår översätta sin rättsliga ståndpunkt till mottagarens perspektiv, att visa varför just denna lösning ligger i båda parter långsiktiga intresse.

Samtidigt rymmer detta mönster en inneboende risk: argumentationen kan uppfattas som partisk eller opportunistisk om den alltför tydligt anpassas till mottagarens världsbild. Den skicklige juristen behöver därför balansera mellan empati och integritet, att förstå mottagaren utan att förlora sin egen metodiska trovärdighet. I bästa fall blir denna balanspunkt en kraftfull retorisk position, där relationen mellan talare och publik förvandlas från en källa till bias till en källa till ömsesidig förståelse.

5.2 Hur karakteristiska argumenten är för bolagsrätten

Det relationsbaserade argumentationsmönstret är särskilt karaktäristiskt för bolagsrätten eftersom rättsområdet i grunden handlar om att reglera relationer mellan olika aktörer snarare än enbart individuella rättigheter och skyldigheter. Bolagsrätten måste samtidigt omfatta aktieägarnas, styrelsens, ledningens och borgenärernas intressen, ofta inom samma regelverk. Få andra rättsområden kännetecknas av en sådan multiperspektivisk struktur, där samma bestämmelse kan få olika innebörd beroende på vem den tolkas utifrån.

Detta gör att argumentationen inom bolagsrätten nästan alltid rör sig mellan övergripande principer och situationsbundna intressen. Ett resonemang som för bolagsledningen framstår

som ett uttryck för handlingsfrihet kan, ur borgenärens synvinkel, lika gärna tolkas som ett hot mot kapitalets beständighet. På samma sätt kan en aktieägars krav på kontroll och insyn stå i direkt spänning till ledningens behov av sekretess och effektivitet. Juristen måste därför kunna navigera mellan dessa perspektiv utan att helt ta ställning för någon part, ett analytiskt förhållningssätt som är särskilt typiskt för bolagsrättslig argumentation.

Ett ytterligare karaktärsdrag är hur formella regler och sociala relationer sammanflätas. Bolagsrätten är inte enbart ett system av normer, utan även ett rättsområde som institutionaliserar förtroende, ansvar och maktbalans. Regler om styrelsens lojalitetsplikt, minoritetsskydd och kapitalskydd (8 kap. 4 §, 7 kap. 47 § och 17–18 kap. ABL) utgör rättsliga uttryck för denna balans mellan autonomi och kontroll. Det relationsbaserade argumentationsmönstret speglar därför inte bara en retorisk strategi, utan själva kärnan i den bolagsrättsliga konstruktionen.

5.3 Förankring i referensmaterial

Det relationsbaserade perspektivet är djupt förankrat i aktiebolagslagens struktur, där flera regler samverkar för att reglera olika intressekonflikter inom bolaget. Kapitalskyddsreglerna i 17–18 kap. ABL syftar till att skydda borgenärerna genom att begränsa bolagets möjligheter att dela ut medel och därigenom upprätthålla bolagets soliditet. Samtidigt ska likabehandlingsprincipen i 4 kap. 1 § och generalklausulen i 7 kap. 47 § säkerställa att aktieägare behandlas rättvist och att majoriteten inte missbrukar sin ställning. Därtill innehåller 8 kap. ABL bestämmelser om styrelsens och verkställande direktörens ansvar, vilka sätter ramarna för hur ledningens handlingsfrihet ska balanseras mot bolagets och aktieägarnas intressen.

Tillsammans speglar dessa bestämmelser den inneboende spänningen i bolagsrätten, en rättslig ordning där flera normsystem korsar varandra: bolagets autonomi, ägarnas självbestämmande och borgenärernas skyddsintresse. Denna spänning är också ett återkommande tema i doktrin.

Detta visar att det relationsbaserade argumentationsmönstret inte endast är ett retoriskt grepp, utan ett uttryck för rättens materiella struktur. Juristen som tillämpar detta perspektiv agerar i linje med både lagstiftarens intention och den rättsvetenskapliga förståelsen av bolagsrätten som ett system av ömsesidiga beroenden. Att kunna hantera dessa beroenden, snarare än att ensidigt försvara ett intresse är därför en kärnkompetens i den affärsjuridiska argumentationen.

6 Avslutning: Rättens språk som spegel av juristens metod

Bolagsrättslig argumentation är långt mer än en teknisk tillämpning av regler. De tre identifierade argumentationsmönstren visar tillsammans hur juridisk övertygelse byggs: genom auktoritet, genom funktion och genom perspektiv. Juristen ställs ständigt inför uppgiften att växla mellan systematik, kreativitet och förståelse för de människor och institutioner som rätten berör. Denna förmåga att tolka, balansera och kommunicera mellan perspektiv är kärnan i den moderna bolagsjuristens yrkesroll. Genom att aktivt urskilja och bemästra dessa mönster kan vi stärka vår juridiska integritet och hjälpa våra klienter att nå sina mål inom lagar och regler. Att förstå dessa mönster är avgörande för att kunna agera som jurist inom fältet.

6.1 Rekommendationer: Så använder du de tre mönstren i praktiken

Vårt fokus på argumentationsanalys visar att juristen kan använda dessa mönster till sin fördel för att lösa problem och aktivt bidra till rättsutvecklingen. Följande rekommendationer är baserade på en analys av hur dessa strategier användes framgångsrikt i praktikfallen:

- Råd kopplade till hierarkiskt stöd och strikt tillämpning (Kapitel 3): Den som hänvisar till bolagsordningen eller lagtext drar nytta av ett systemiskt förtroendekapital. Rådet är att förena form och syfte. Undvik en alltför strikt formell tillämpning av bolagsordningen om det riskerar att urholka syftet med en klausul, särskilt vid formella upplägg. Auktoritetsargument når störst framgång när de kombineras med en tolkning som visar varför auktoriteten leder till just den slutsats som framförs. Detta innebär att juristen måste demonstrera, inte påstå auktoritet, undvik retoriska svagheter som ”som vi alla vet” eller ”det är ju uppenbart”. Dessa uttryck saknar rättskälleförankring och underminerar ethos; auktoritet är mest effektiv när den demonstreras genom analys. Slutligen måste du hantera begränsningar genom att balansera bolagsordningens auktoritet mot generalklausulerna och likabehandlingsprincipen, vilka utgör en materiell spärr mot otillbörliga konsekvenser.
- Råd kopplade till Analogier, syftesresonemang och substans över form (Kapitel 4): Det teleologiska mönstret är juristens verktyg för att agera konstruktivt, då det möjliggör att man fyller rättsliga luckor utan att bryta mot systemets struktur. Det handlar om att förlänga lagstiftarens vilja genom tolkning. För att bibehålla trovärdigheten måste du förankra analogin systematiskt. Undvik att analogin framstår som rättsskapande. Genom att visa hur den befintliga regeln uttrycker ett skyddsvärde som också är relevant i det nya fallet, kan juristen motivera analogin som en konsekvent tillämpning av rättens ändamål. Detta kräver att du bedömer metodisk risk, eftersom alltför extensivt bruk av analogier riskerar att underminera rättens förutsebarhet. Balansera därför kreativitet med metodtrogenhet.

- Råd kopplade till subjektsperspektivet och relationer (Kapitel 5): Subjektsperspektivet visar att juridisk argumentation alltid är situations- och rollbunden. För att uppfylla vårt professionella ansvar måste vi navigera etiskt och rollmedvetet, genom att förstå de bakomliggande intressena som olika berörda subjekt har, såsom bolagsledning, ägare och borgenärer. Kommuniera mellan perspektiv genom att förmå översätta vår rättsliga ståndpunkt till mottagarens perspektiv. Detta inkluderar att beakta det moraliska ansvar som bolagets funktionella frihet medför. Vår kärnkompetens ligger i att balansera intressen; vi måste hantera beroendena som bolagsrätten reglerar, såsom kapitalskydd och lojalitetsplikt snarare än att ensidigt försvara ett intresse.

6.2 Kärnkompetens, strategi och professionellt ansvar

De tre mönstren utgör därmed juristens kompletta verktygslåda. Det hierarkiska mönstret ger oss den metodiska precisionen och den formella integriteten. Det teleologiska mönstret möjliggör konstruktivt tänkande och förvaltandet av rättsutvecklingen genom att säkerställa att rätten är funktionell och ändamålsenlig. Subjektsperspektivet säkerställer att vi agerar med medvetenhet om det professionella ansvaret genom att hantera spänningen mellan aktörers intressen och bolagsrättens funktion som en spegel av sociala relationer. Argumentationens styrka avgörs av hur väl den förmår förena rättens struktur med dess ändamål och dess sociala förankring.

Slutsatsen är att framgångsrik argumentation kräver att vi bemästrar dessa tre dimensioner för att kunna agera med strategisk skärpa och juridisk integritet, vilket är nödvändigt för att hjälpa våra klienter på bästa möjliga sätt.

7 Källförteckning

Doktrin

Almlöf, Hanna och Jessica Östberg, 'Om rättsmissbruk i aktiebolagsrätten: Särskilt om minoritetsmissbruk (Del II av II)' SvJT (preprint, 2024) <https://svjt.se/preprint/om-rattsmissbruk-i-aktiebolagsratten-del-ii-av-ii> . Accessed 14 November 2025.

Ramberg, Christina, 'Avtalsrätten och rättskällorna – med passivitet som illustration' SvJT 2019:272 <https://svjt.se/svjt/2019/272>. Accessed 14 November 2025.

Praxis och rättsfall

NJA 1971 s. 140

Lagar och författningar

Aktiebolagslagen (2005:551)